

sociale Bevægelse og Gooch Historieskrivningen i det meste af det 19de Aarh. Som de tidligere Bind er ogsaa dette gennemgaaende kyndigt og rigt paa Enkeltheder; men større nye Synspunkter fremtræder ikke. Ogsaa i det findes en meget righoldig Bibliografi.

Det af Ernest Lavisse udgivne store og betydningsfulde Værk: *Histoire de France depuis les origines jusqu'à la révolution*, har nu, bortset fra et Registerbind, naaet sin Afslutning med 8. Binds 2. Del og 9. Binds 1. Del (1909—10). Ingen af disse Dele staar ganske vist paa Højde med flere af de tidligere, særlig ikke med Lavisse's egne monumentale Fremstilling af Ludvig XIV's Historie. Navnlig gør H. Carré's Skildring af Ludvig XV's Tid (8. Bd. II) et noget fladt Indtryk, medens samme Forf.'s, Sagnac's og Lavisse's Behandling af Ludvig XVI's Regering (9. Bd. I) er betydeligere, navnlig paa Grund af Udsigterne over Samfundsforholdene. Et meget stort og kyndigt Arbejde er imidlertid nedlagt i begge Bind, og der er kun Grund til at hilse det samlede Værk med den største Anerkendelse.

J. A. F.

Hvad man end kan mene om Lord Rosebery som Politiker, sikkert er det, at han er en fremragende historisk Skribent. Stærkt optaget af den nuværende store politiske Kamp i England har han dog faaet Tid til at forøge Tallet paa de af ham tidligere udgivne Biografier af engelske Statsmænd med *Chatham, his early life and connections* (1910), støttet paa nye Kilder fra Privatarkiver. Det fører os paa en højst interessant Maade ind i den Tid, hvor Walpole havde Magten og efter hans Fald Whiggrupperne kæmpede om Indflydelse og Penge. Men ganske særlig knytter Interessen sig naturligvis til William Pitts Personlighed, og det er velgørende, i hvilken Grad Forf. trods sin store Beundring for, hvad Pitt har betydet for England i sin Stortid, dog har Blikket for de mange utiltalende Sider af hans Karakter; han udtaler endda, at det kunstlede i hele hans Optræden gør det umuligt at trænge til Bunds i, hvad der har været det ægte hos ham.

Desværre omhandler Værket kun Tiden til 1756, er altsaa kun en Art Prolegomena til Pitts Storgerning.

J. A. F.

I de sidste år har atter en voldsom fejde sat sindene i bevægelse blandt tyske historikere; skønt ført i en endnu hæftigere tone end sædvanlig, har den dog ud over de mange ukvemsord haft et vist videnskabeligt resultat, som man maa- ske nu, da der atter er fred, kan søge at gøre op.

Anledningen var Max Lehmanns store biografi af Stein (*Freiherr v. Stein* 1—3. 1902—05). På en række hidtil uklare punkter har dette fremragende værk givet den endelige løsning; men imod dets skildring af sammenbruddet 1806 og især imod den energiske påstand om den franske revolutions- lovgivnings direkte indflydelse på Steins reformer rejste sig en kraftig modstand, som gav anledning til en yderligere ud- dybelse af spørgsmålet. Lehmanns hovedmodstander blev den ansete jurist og historiker E. v. Meier, kendt fra tid- ligere arbejder over preussisk forvaltningshistorie, men iøvrigt mere jurist end historiker og derfor ligeså skarp og skematisk som Lehmann forsigtig og forbeholden. I sit 1907 påbegyndte værk: *Französische Einflüsse auf die Staats- und Rechtsent- wicklung Preussens im XIX. Jahrh.*, som særlig skulde skildre den franske påvirkning i midten af forrige århundrede med de Westfalske provinser som mellemed, maatte han tage standpunkt til Lehmanns påstand, og han gjorde det ved en skarp polemik mod denne i 2det bind af sit store værk.

Den yderligere diskussion mellem disse to forf. burde snarest hensynke i glemsel, så uværdig var den i sin tone og så ligegyldig i videnskabelig henseende. Men det kan ikke nægtes, at Meiers første skrift, trods uhyre overdrivelser, har stor værdi, og yderligere fremkom der fra en række andre forskere, Kaufmann, Delbrück, Wahl, men især Hintze og Gierke meget værdifulde bidrag. — Det er da for det første uomstødelig godtgjort af Meier, at Stein personlig hele sit liv igennem stod uforsonlig over for den franske re- volution. Hvad reformerne angår, må det også fuldstæn- dig opgives som Lehmann at søge forbilledet for den på den